

Politikai
röpiratok.

172.

172
1562

NEMZETGAZDÁSZATI

ÉSZLELEK

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

SZEGED JÖVŐJÉRE.

IRTA

BODNÁR ISTVÁN.

A „Szegedi Híradóban“ e cím alatt megjelent értekezés külön lenyomata.

2.

A munka jövedelme a balassa-gyarmati nemzeti iskola javára lesz fordítandó.

(Ára 30 kr. ujpénzben.)

SZEGED.

NYOMTATTA BURGER ZSIGMOND.

1859.

L. 572 0056 J 810

HEMELTGAZDASÁGI

ÉSZLELTÉK

KÉLŐNÖS IRÁNYÍTOTT

NYELVED JÖVŐJÉRE.

DE BALLAGI GÉZA

A Szegedi Helyesbírás és cím alatt megjelent
írásokhoz kérték a tanácsot.

A munka jóváhagyása a belső ügyosztály nevével is
járnak le az előírtak.

(Ára 30 kr. nyolcvan)

NYELVED

NYELVED JÖVŐJÉRE

1878

A magyar ember büszke faja nemességére. Legjobban kiténik ez alföldi köznépeknek a más fajú köznépekkel összehasonlításakor. — Azon férfiaság, szépség, egészséges észjárás, meglepő fogékonyság, mely köznépünket jellemzi, talán a földteke egy nép-fajában sem lelhető föl nagyobb mértékben, mint az alföldi magyarfajban; és mégis ezen gazdag természeti adományok mellett mindenben hátra vagyunk. Eszembe jut a lángeszű tanonc, ki elbizakodván tehetőségében, korhelylyé, lustává válik, míg a középtehetségű ifju szorgalom és kitűrés által elnyeri előtte a pályabért.

Keblemben a honfiszégyennel, — hogy az ipar eme századában így tespedünk, s az iparos nemzeteknek épen úgy gyarmatul szolgálunk mint Törökország, sokszor andalgok a Tisza partján, számítgatván azon kincs tömérdekségét, melyet e vidék különösen pedig Szegedvárosa ezen hatalmas folyóban bír. Eszembe jut, mint ruházzák be idegenek tökéiket iparvállalatainkba, és hogy csaknem minden figyelemreméltó művünk idegen elmeszülemény; megérdemlett büntetéstül azután fizetjük is a drága uzsorát, melyet dúsan

jövedelmező iparvállalataikból huznak. Nem megtelepedni jönnek ők legtöbbször hozzánk; hanem hogy élehetetlenségünkön meggazdagodjanak.

Ne tegyünk azonban szemrehányást a századok mulasztásaiért egyedül magunknak. Szolgáljon némi vigasztalásul az, hogy a jobblét felé törekvés a társadalom minden osztályánál szembetűnően mutatkozik. Csak az a kérdés, ily óriás hátramaradás közepette mihez kezdjünk mindennek előtt?

Nem szándékom valami unalmas tudományos értekezést írni, de szükségesnek tartok némely meggyőződésemet szerént fontos igazságokat előre bocsátani, hogy eszméláncolatomat azokhoz köthessem.

A nemzetek boldogsága gazdaságunk, iparunk és kereskedelmünk összhangzatos fölvirágzásától föltételezzetik; a társadalom fötényezői tehát a mezőgazdák, iparosok és kereskedők.

Nem azt akarom ezzel mondani, mint ha a társadalom egyéb osztályai tényezők nem volnának; mert tudományos kiképezés nélkül a gazdaság, ipar és kereskedelem föl nem virágozhatnak. — A tudósok életető napjai az államnak. Biztonság nélkül sem állhatván föl a társadalom, mindazok, kik a közigazgatás, törvénykezés, egészségügy, közérkölcösiség sat. körül hasznos szolgálatokat tesznek, szükséges polgárok. Ész- és szívképzés által lesz az ember nemesebbé, minden szépre s nagyra fogékonyabbá; azért a szép-
művészetek s a legelvontabb tudományok is mind meg-

annyi nagybecstü kincsek. Mind igaz ez, de tény mégis, hogy társadalmi létünket a mezőgazdák, iparosok és kereskedők biztosítják.

Ennek megérintését azért tartottam szükségesnek, mert majd a főnemesség, majd az ugynevezett középrend társadalmi súlyát illetőleg vitatkozások keletkeznek; azért helyén lesz bizonyos fogalmakkal tisztába jönnünk.

A birtokos nemesség — kivéve azokat, kik a tudósok osztályába tartoznak, — a nemzetgazdászati elvei szerint a mezőgazdák egyik, nálunk legbirtokosabb osztályát képezi, s minden tagjának társadalmi fontossága attól függ, mennyiben tényező a honi gazdaság fölvirágzására nézve. Ki előtt sem a tudományok általában, sem a gazdasági tudomány különösen becsesel nem bír, az semmi más, mint szerencsefi.

A társadalomra nézve fontosabb a polgárok képzettsége az anyagi vagyonnál; mert képességgel mindent megszerezhetünk, míg élehetetlen ember vagy nemzet kezében a szerencse bármily gazdag adománya előbb-utóbb elmállik.

A főuri osztály annyiban fontos az államra nézve, amennyiben föltételezzük róla, hogy fölösleggel bír. A fölösleggel bíró ember egyenlő képzettség mellett függetlenebb a kenyér emberénél, azért a közügyekbeni részvételre inkább van hivatva; de korántsem születési előjogainál vagy cimeinél, hanem csupán vagyonfölöslege s képzettségénél fogva.

Nagy szerencse kintinő képességi s nagyjellemű szülők gyermekeitől születni. Az utód derék őseire méltán lehet büszke, de csak akkor, ha azok érdemeit saját érdemeivel növeli, különben szégyen, hogy jeles ősök korcs utóda.

Nincs nagyobb képtelenség mint saját érdem nélkül az ősökével kérkedni, s azok jogán valami politikai elsőbbséget igényelni; mert tegyük föl például: hogy valakinek kilencedik őse a haza legkitünőbb polgára volt, miután a kilencedik nemzedék ereiben minden házassági hűség mellett is a derék ős véréből már csak $\frac{1}{512}$ rész kering: senkinek sincs alapos oka, hogy egyedül telivérűségével dicsekedjék. Ezen okoskodással győzte meg Franklin az északamerikai szabadságharcosokat a célbavett, s az utódokra is kiterjesztetni ohajtott Cincinnatus rendjel célszerűtlenségéről.

A vagyonszűkösség, kivált az ingatlan javakból, ugy is természetes tulsúlyt biztosít főurainknak; tőlök függ, hogy tiszteletreméltó állásba helyezték magukat; nem szükséges azt még mesterséges, mások féltékenységét fölébresztő módokon is előmozdítani. Az aranyborjúk imadásának kora lejárt. A valódi érdem tisztelésére kell a népeket tanitanunk.

Az állam egyik sarkkövét az iparos osztály képezi. Az ipartűzés leghazafiasabb foglalkozás. A gazda a hasznosság elvénél fogva eladja gyapját azon külföldinek, ki legdrágábban megveszi, mitsem tö-

rödvén azzal, hogy az kész-öltözetként jöhet a hazába vissza, s ezáltal rontja a hazai ipart. Így van ez más nyers termékekkel is. A kereskedő ott vásárolja áruit, hol legolcsóbban kapja, s ott adja el, hol legdrágábban megveszik, és vajmi gyakran megtörténik, hogy üzletével rontólag hat a honi gazdaszatra és iparra egyiránt. Nem így vagyunk az iparos osztálylyal. Ez dolgozza föl s alakítja becsesebbé a gazdaszat nyers termékeit, és átszolgáltatja a kereskedőnek, ki közbenjáró, közvetítő a gazda, iparos és a fogyasztó közönség között. Ha az iparos gyártmányai s kézművei a hazában kelnek el, kiszorítják az idegen árukat, melyek gyakran külföldi nyers termékekből gyártvák, vagy ha sajátunkból is, de méregdrágává vannak átalakítva, s gazdaszatunkra s iparunkra egyiránt károsak. Ha sikerül ellenben, kivált a honi nyers termékekből készített iparcikkeket a külföldön eladnunk, ezáltal a hazai gazdaszatot s ipart mozdítjuk elő. Sőt még a külföldi kelméből készült cikkeknel is, legalább az átalakítás munkadíja a hazában marad.

Ha már megkülönböztetéstül oly középosztálynak akarjuk valamelyiket nevezni, melytől a többiek sorsa, boldogsága függ, akkor tartózkodás nélkül ki mondom, sogy ezen tekintélyes társadalmi állás az iparosokat illeti.

Mezőgazdaságunk virágzó honi ipar nélkül biztos alappal nem bir; mert nyers termékeinknek csak

a honi ipar biztosít állandó piacot. Akár versenyzőnk támad a külföldön, akár pedig bármi okból a vevő nemzet ipartüzésében gátolva van, a gazdának nyakán marad terméke. Mind ez okok hazai ipar mellett ritkán fordulhatnak elő; mert a mely ipar belföldi fogyasztásra van alapítva, rendkívüli eseményeket kivéve, minők a háboru, döghalál sat. különben rendes menetében nem gátoltathatik. Hazai ipar mellett a fénytüzés áldássá válik, mert az az ipart, ipar a gazdaszatot, mindkettő pedig a belkereskedelmet mozdítja elő. A pénzforgalom sebesebbé, s így az egészre áldásthozóbbá válik.

A gazdaszat honi ipar nélkül azért sem virágozhat föl, mert a lábrakapott, és többé nem korlátozható fénytüzés miatt aránylag kisebb értékű nyers termékeket adunk el, mint a minő iparcikkeket a külföldről vásárlunk; így a kiadás meghaladván a jövedelmet, nemzeti elszegényedést kell eredményeznie.

Ha a kereskedő nyers termékeinket idegen iparcikkekért cseréli be, ő ugyan meggazdagodhatik, de üzlete nemzeti elszegényedést szül.

Mi okozza a magas munkabért? A fénytüzés. Cselédeink azt számítgatják, mire van szükségök, és e szükséglet mennyibe kerül; így az ő fénytüzésök is a gazda terhére esik.

Sem a cselédek sem a napszámosok nem beszélnek össze béreik fölemelése végett, mert azt a

szükség határozza meg. Mindenki legalább annyit akar kiérdemelni, hogy szüksége fődözve legyen. A fénytízés növeli szükségeiket, s így növeli igényeiket is anélkül, hogy a termesztő cikkei az iparcikkek nagyobb fogyasztásával aránylag keresettebbekké, s így drágábbakká válnának; mivel iparcikkeinket külföldről kapjuk, hol gazdáinkkal az ottani termesztő a közelség és olcsóbb szállítás miatt nagy előnnyel versenyez, és nyers termékeink rendszeren akkor kelnek el illendő áron, ha a külföldi iparüző ottani terméket nem vehet.

Bizonyítást sem igényel, hogy a belkereskedés a külsőnél minden nemzetre nézve fontosabb. Virágzó honi ipar s tekintélyes külkereskedés mellett is, rendszeren $\frac{9}{10}$ része a gyártmányok s kézműveknek a honi piacokon szokott elkelni; innét természetesen következik, mily nagyfontosságú az ipar még akkor is, ha valamely nemzetnek sem tengere, sem forró égövi s egyéb gyarmatai, és így nevezetes külkereskedése nincs is. Ezek hiánya legkevesebbé lenne érezhető Magyarországon, mely annyi jóval van Istentől megáldva, hogy bekerítve is az egész világot nélkülözhetné, ha vas- és jó kőutakkal keresztül hálózttatván, a különböző vidékek termékeiket s iparcikkeiket virágzó belkereskedés által kölcsönösen kicszerűlnék. De ily elszigeteltségre kárhozzatva sem vagyunk, mert virágzó honi ipar mellett is lesz nyerstermény-főlöslegünk, mit a külföldre eladhatunk;

némely iparcikkünk pedig, mint például boraink, világkereskedelmi cikkeké válhatnak, s így számunkra kedvező kereskedési mérleget biztosíthatnak.

Az ipar dicsőítésére el kell még mondanom, hogy anélkül minden nemzet elszegényedik, s függetlenségét előbb-utóbb elveszti. Bárminő alkotmány nyal és szabad intézményekkel, kedvező éghajlattal, tengerrel s gyarmatokkal birjon is, a jólét magas fokára nem emelkedhetik soha. Itt van Spanyolország és Portugallia példája az újabb, s Lengyelországé a régibb korból. Spanyolhon s Portugallia boldog helyzetökhöz képest csak tengődnek, s az iparos Angliának adófizetői; Lengyelország önállását veszté a honi ipar elhanyagolása s ebből következett tehetetlensége által. Tudom, hogy olvasóim Lengyelországra vonatkozólag egész seregét tudnák fölhozni azon politikai okoknak, melyek bukását előidézték; de a nemzetek elenyésztét rendszeren az ipar elhanyagolása, ennek következtében a gazdaszat s kereskedelem tönkretutása, s így a nemzeti elszegényedés, elsilányulás okozhatja.

A szegény ember soha sem független, bárminő politikai jogokkal birjon is. Az eladósodott magyar főnemes, a magyar alkotmány idejében a világ legszabadabb polgára, a minden politikai jogoktól megfosztott zsidó-hitelezőtől vált függövé.

A most uralkodó nemzetek iparuknak köszönhetik nagyságukat. Érzi ezt Oroszország, és óriás

haladást tesz az ipar mezején; meg vagyok ellenben győződve, hogy Északamerika szabadsága ipara hanyatlásával elenyésznek.

Anglia mindent meghaladó iparának köszöni világhuralmát. A francia háborúk idejében számtalan milliókat fordított Európa megmentésére; de mert a roppant hadsergek fölszerelésére saját gyártmányait erőszakolta Európára, s megszüntetvén a Napoleon által fölállított szárazföldirendszert, mely alatt az angol iparcikkek kizárása miatt a honi ipar sok országban emelkedőben volt, s kifejtett iparával elfojtotta a többiekét, tömérdek áldozataiból még nyeregsége lett. Ilyen az ipar hatalma!

A kis Belgium virágzó ipara miatt az egész világ bámulatának, tiszteletének s irigylésének tárgya.

Megfordítva, ha valamely nemzet korlátlan uralkodás alatt él is, de bölcs kormányzás által ipara fejlesztetik, előbb-utóbb célszerű alkotmánynyal és szabad intézményekkel kell birnia. Előttünk áll Poroszország példája. És ez nem csuda. Az ipar fölvirágzása csak a tudományok, főleg a reál-tudományok virágzásának lehet eredménye. Minél nagyobb valamely nemzet ipara, a fölfedezések annál jobban jutalmaztatnak; szaporodván a fölösleggel bíró polgárok száma, a szépművészetek s az irodalom oly hazában találhatnak pártolókra. Az ily kiképzett nemzet önállást igényel magának.

Én a miveltséget szükséges, hasznos és gyönyö-

rőségesre osztályozom. A szükséges és hasznos képzettség alatt a gazdasági, ipar- s kereskedelmi tudományokat, valamint mindazokat értem, melyek a társadalom biztonságára vonatkoznak, minthogy biztonság nélkül az állam föl nem állhat; a gyönyörűségre szolgáló műveltség alatt pedig a szépművészetek, s a nem kenyértudományok értendők, melyek a szívet lelket nemesítik, minden szépre, nagyra s fönségesre fogékonyabbá teszik, szóval melyek — hogy úgy fejezzem ki magamat — az ember műveltségét megkoronázzák.

Teljesen kiképzett ember az, ki mind a három osztálybeli műveltséggel bir. A szerenese kedvence egyedül a gyönyörre szolgáló műveltséggel is megelégedhetik, minthogy fölöslege őt az élet szükségéi ellen biztosítja; de azért nem cselekszik helyesen, ha azt teszi. A szerenese forgandó, s így minden okos ember annyi képességre igyekszik szert tenni, hogy magát önerejével is föntarthassa. Legvagyonosabb országnagyaink is helyesen tennének, ha a gazdasági tudományt gondosan mivelnék. Különösen a fölösleggel bíró osztályok kötelezvék a nem kenyértudományok, a művészetek gondos ápolására, s az általános tudományosság terjesztésére, hogy éltető napjai legyenek a társadalomnak, míg a kenyértudomány emberei a nemzet testét képezik.

Ha a nemzet bizonyos osztályai az elvont tudományokra és szépművészetekre nézve az európai mi-

veltség színvonalára emelkedtek is; ha a nemzettest miveletlen, ez a bajon nem segít. Csak öszhangzatos, általános mivelttség ad a nemzetnek tekintélyt, s biztosítja önállását.

Azért véltem célszerűnek ezt megérinteni, mert az újabb nemzedék képeztetése a nemzetnek életkérdése. Kiki vessen számot magával, és ha kivált elegendő fölösleggel nem bír, meg ne feledkezzék önfentartási kötelességéről, s kenyérkeresetről gondoskodják. Ha ezt megszerezte, s érez magában másra is hivatást, ám kísértse meg tehetségét; de a proletáriusok számát ne szaporítsa, midőn a hazának iparosokra oly égető szüksége van.

Nem akarom tagadni, hogy a törvényhozásban és közigazgatásbani részvét nagy biztosítéka a gazdaszat-, ipar- s kereskedelemnek, vagy hogy legalább az illető szakértő egyesületek meghallgatása multhatlanul szükséges a jó s gyakorlati törvények hozatalára; nem tartom mindazáltal, hogy az alkotmányos állapot már magában elég legyen bajaink megorvoslására. Hivatkozhatnám alkotmányos nemzetekre, melyek ezen legfontosabb nemzeti foglalkozások érdekében vajmi keveset tettek. Kérdem azonban, mit tettünk mi is 1848-ig gazdaszatunk, iparunk s kereskedelmünk érdekében akár országosan, akár megyegyűlésileg? Keveset, csak nem semmit.

Én ezen mulasztásokat nemességi intézményeinknek, s egy tekintélyes s politikai jogokkal fölruhá-

zott polgári osztály hiányának tulajdonitom. A magyar nemesség kizárólagos előjogait a többi milliók csudálták s irigyelték. Mindenki legalább a nemesség uszályhordozója akart lenni. És minthogy a r. cath. papság személyi nemességgel bírt, a protestans papok s az oklevelesek pedig gyakorlatnál fogva némi személyes kiváltságokat élveztek, s nemesi törvényhatóság alatt valának, a módosabb iparosok és más sorsuak, ha már vagyonuk egy részének föláldozásával családjoknak nemességét nem szerezhettek, gyermekeikből legalább papot, ügyvédet, orvost s a t. iparkodtak növelni, hogy, mint mondani szokták, a bíró pálcája alól kivegyék. A tisztesbek osztályának keletkezése is bizonyítja a nemzeti elfogultságot, és sértő vala az iparüzők tisztességes osztályára. Ugyan hány, magát az értelmiséghez számító ember pirult el, ha be kellett vallania, hogy szülői az iparos osztályhoz tartoznak? Még a kereskedelmi és iparviszonyokat szabályozó nyiltparancs kihirdetése után is találkoztam egy jóra való gyógyszerészszel, ki igen zokon vette, hogy a gyógyszerészek az iparosok közé számítottak, mivelhogy 1848 előtt a tisztesbek (honorátorok) osztályához tartoztak.

Igy volt ez hajdanában a germán és más népeknél is mindaddig, míg a fejedelmek, leginkább a főnemesi uralom ellensúlyozása végett, a városokat politikai jogokkal föl nem ruházták. Ezek polgárai azután vagyoni állásuknál fogva is tiszteletet paran-

esolólag léptek föl, s ezen szerencsés államokban az ipar nemzeti tisztelet tárgya lön. Nem így nálunk, hol kézművéseink a legelhagyottabb osztályból kapták tanítványaikat, kik képzettség hiányában mestereiknél tökéletesebbekké nem válhattak.

Mi máskép állana honi iparunk, ha az iparos osztály fontossága politikai hitágazatunkká válván, a gondos szülők gyermekeiket reál- s ipartanodákban kiképeztetve, mesterségekre adták volna; később pedig a legjelesebb külföldi műhelyekben ellesvén a mesterségek és gyártás titkait, megtelepedtek volna a hazában, mind önmaguknak, mind pedig a hazának nagy boldogságára. Az ily jelesek mi máskép képeztek volna tanítványaikat, s azóta mily ügyes segédmunkásokkal volnánk elárasztva?

Igen kérem az olvasót, fejtegetéseimet a nemesség elleni izgatásnak ne tekintse. A magyar nemesség az emberiség történetében fényes emléket emelt magának az évezredes előítéletek leküzdése által, faj- és valláskülönbség nélkül a haza minden lakosára kiterjesztvén legbecsesebb előjogait, s megosztván a közterheket a szenvedő osztályokkal. Megrögzött előítéletek valának azok, melyek nemzetünk kifejlődését gátolák, s azok végett a jelen érdemes nemzedéket felelősségre vonni, kábaság volna. A fürgeteg elvonult, összetépett sok zöldelő ágat; de megtisztította a levegőt, lerontotta az egekig nyulni látszott válaszfalakat anélkül, hogy a nemesség, ha hivatásának megfelelő,

társadalmi súlyából legkevesebbet veszített volna. A társadalmi erők kifejlesztése csak egyesülés által eszközölhető. Állandóan egyesíteni csak egyenjogú osztályokat lehet, különben könnyen fölhasználhatók egymás fölemésztésére.

A nemzetek akkor érik el legbiztosabban céljaikat, ha összes erejüket a lehetőségig egyesíthetik. Valamint másutt, úgy nálunk is három főakadálylyal kellett és kell folyvást megküzdendünk, ezek: a valláskülönbség, politikai egyenlőtlenség, és nemzetiségi küzdelmek. A vallási háborúk elmúltak; sok vérontás árán az emberiség megtanulta, hogy a lelkiismeret szabadsága azon föntartott jogok egyike, melyek biztonsága végett az ember polgári társaságba állott; abba tehát senkinek sincs beavatkozási joga. A vallási viták, ha az elszunnyadt szenvedélyeknek mesterséges táplálék nem nyújtatik, alig élednek föl. A politikai egyenlőtlenség is ki lenne egyenlítve; de nem így vagyunk a nemzetiségi kérdéssel. Hiába tagadjuk, a zsarátnok csak hamuval van földve. Alig van szabadmozgású társas kör, melyben, ha különböző fajú egyének összejönnek, a nemzetiség kérdése szóba ne hozatnék. A nemzetiségi eszme sok fajra nézve új még, s életerős, teli az ifjúság minden szenvedélyével s megfontolatlanságával.

Föltűnő nekem az, hogy az ipartízó s biztos alkotmánynyal bíró nemzetek, a nemzetiség eszméjével nem is bajlódnak. A nyelvet mivelik, mint a

tudományok s a társasélet közvetítőjét; a tudományokat becsülik, mint a gazdaszat, ipar- és kereskedelem emeltyűjét; a társadalom alapítóinak nyelvét, ha a célnak megfelel, államnyelvül elfogadják; minden irodalomnak föltétlen szabadságot biztosítanak; de fajkülönbség végetti gyűlölet senkinek sem jut eszébe. Nem hiszem, hogy az északamerikai ember nemzetiségi küzdelmeinket megértené.

Nincs nevésegebb törekvés, mint ha napjainkban, — midőn a vasutak elenyésztetvén a távulságot, egy nagy egészsze olvasztják a különböző nemzeteket, — a fajtisztaságra akarunk építkezni. Bebizonyított tény, hogy a fajkeverés ép oly hasznos az embernél, mint a többi állatoknál. Illy módon nemesedik a faj, még különben könnyen elkorcsosul. Napjainkban a világ legkitünőbb nemzeteit ily fajkeverékek képezik, mint például az angol, francia, olasz, északamerikai sat. nemzetek. De vegyünk saját hazánkból is példának. Van-e p. o. Arad vagy Győr városoknál szorgalomkat. ban, hazafiságban kitünőbb városunk? pedig ezek lakossága vegyes fajta. Majd nem szabályul lehet fölállítanunk, hogy vegyesfaju községek életképesebbek. Talán versenyeztek kezdetben a fajok, mig életrevalóságuk megtartása mellett egy derék egészsze olvadtak össze. — Ősrégi magyar városainkban hiányzik a kellő élénkség, s az a más fajuak megtelepedésével aránylag látszik keletkezni. Hány száz meg ezer idegen-hangzásu névvel bíró lángkeblű honfira hivatkozhatunk. —

Erősen meg vagyok győződve, hogy egykor a nemzetiségi ábrándozások egy minden fajt egyenlően boldogító valóságnak, t. i. az alkotmányosságnak fognak helyet engedni; mely elegendő olvasztó erővel birand, hogy a különböző fajok közös kincsévé válják, mint ezt Angliában, Sveicban s a t. tapasztaljuk.

Soha sem volt a nemzetiség eszméje gyakorlatilag jobban megmagyarázva s alkalmazva, mint a régi magyar alkotmány idejében. Tudjuk, hogy a nemzetet (natio, populus) a nemesség képezte, a többiek adófizető köznép (plebs) nevezettel birtak. Ha valamely idegen honfusított s magyar nemessé lett, alkotmányos nyelven szólva, tagja lett a magyar nemzetnek anélkül, hogy eszébe jutott volna valakinek, a magyar nyelv ismeretét mint szükséges kelléket csak szóba is hozni. Aki tehát minden alkotmányadta joggal fölruházott, tagja lett a magyar nemzetnek, míg a benszülött magyarfajú köznép a nemzet tagjának nem tartatott; így volt a tót, szerb, oláh, horvátfajú magyar nemes, teljes joggal a magyar nemzet tagja.

Midőn 1848-ik évben a nemesség, vagyis a nemzet, a nemzetiségi jogot vallás- és fajkülönbség nélkül a haza minden lakosára kitejesztette, minden faj egyiránt tagjává lett a magyar nemzetnek.

A nemzetiség eszméje nézetem szerént nem fejezhet ki mást, mint részesülést valamely nemzet politikai s polgári jogaiban, nemzettagságot; ~~mint~~

természetesen következik, hogy egy államban két nemzetiség nem is képzelhető. Többféle nyelv, faj, vallás s a t. föltehető, de két nemzetiség soha.

Isten megteremté a fajokat, fölruházván őket kisebb-nagyobb képességgel; a képesség fokmérője a nyelv. Nekem úgy látszik, hogy amely fajnak szebb, erőteljesebb, képezhetőbb nyelve van, az neme-
sebb. —

A természet az önképezésre minden fajnak egyenlő jogot adván, senkinek sincs joga azt annak használatában gátolni. Minden, más hátrányára törekvő mesterséges gyámolítás, mint minden természetellenes bűn, előbb-utóbb megboszulja magát; azért meg kell engedni a szabad versenyt, mert ez a természet követelménye. Több versenyző faj közt azé lesz az elsőség, mely magát a gazdaszat, ipar és kereskedelem terén megkülönböztette, mely a tudományok és szépművészetek fölvirágzását előmozdította. Az emberiség rendeltetése felé halad. Most nem a nagy, nyers tömegé, hanem a kisebb de mivelt, következőleg a képeőbb erőé a győzelem.

Ha úgy van megírva a gondviselés könyvében, hogy a magyarfaj egykor a vele egy államban élő fajok valamelyike által ily nemes harcban legyőzessék, nem lesz egyéb hátra, mint hogy a győztes jogát elismerve, megelégedjünk, ha nyelvünket családi, egyházi, községi köreinkben használhatjuk; ha pedig miénk marad a győzelem, akkor hasonló odaadást joggal követel-

hetünk. „Schwimme wer schwimmen kann, und der Plumpe gehe unter!“ mondaná Schiller.

Nincs egyfajú nemzet a világon; de sőt ugyanazon faj is, ha különböző vidékü nagy területen el van szórva, öltözékére, szokásaira, érdekeire, sőt nyelvére nézve is legtöbbszörre úgy elüt egymástól, hogy szinte idegen fajnak tekinthetők.

Szabadakarattal születik az ember; vándorol egy országból a másikba, vagy kényszerűségből költözködik el; miért ne adnók meg neki azt az örömet, hogy valamely nemzet tagjává, nemzetiségének részesévé válhasson, ha boldogságát abban véli föltalálni. Mért hirdessünk oly mesterséges fogalmakat tiszta arany gyanánt, melyek a fajoknak egy nagy közös cél felé törekvését minden haszon nélkül gátolják.

Ha a faj- s nyelvkülönbség nem szülhet különböző nemzetiséget; még kevésbé képes azt tenni a valláskülönbség.

Türelmes olvasóm hihetőleg rosszallani fogja a fölvetett tárgyotli elcsapongásaimat; mivel azonban a gazdaszat, ipar- és kereskedelem fölvirágzása csak egyesült erővel eszközölhető biztosan, az egyesülés akadályainak taglalását nem tartottam fölösleges munkának. Ám kisértse meg valaki valamely üdvös vállalat kivételét oly községben, hol a vallásfelekezetek s különböző fajok ellensúlyozzák egymást, s a felekezetiességi s nemzetiségi ragály már elharapódzott,

tapasztalandja, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel is mi kevésre fog menni.

Az ipar érdekében emelt igénytelen szavaimra azon súlyos ellenvetést fogják tenni, hogy Magyarország népessége csekély, s a gazdaságot nem képes elégséges munkásokkal ellátni, kivált az alföldön, hol a munkás még keresettebb.

Ez ellenvetés a kézműiparnál tekintetbe nem jön; mert ott a mestereken kívül szakértő segédek nem napszámosok szükségeltetnek. Ami a gyáripart illeti, nem lehet tagadni, hogy erre nézve nagyobb népességre volna szükségünk; ám ez ellenvetés is legnagyobb részben elveszti súlyát a gépeknek s gőzerőnek mai használata által. Nem a népesség, de a kellő képesség hiánya egyedüli oka gyáriparunk elhanyagoltságának; mert a haza boldogságára nélkülözhetlen iparososztály előteremtésére soha sem törekedtünk.

Hogy népesség tekintetében magunkat tájékozhassuk, a Falk-Galleti-féle Világrajz alapján, párhuzamba teszem némely virágzó gyáriparral bíró államok népességét hazánkéval.

Ezen kütfő szerint egész Európában egy □ mértföldre általában 1484 lakos esik; Belgiumban általában 8119, Angol- s Irhonban 5018, Franciaországban 3773, Poroszországban 3366, Sveicban 3328, Magyarországon 2799, a Bánságban s Határön-vidéken 3020, Csongrád-megyében körülbelől 2763, Szegeden az újabb összeírás szerint 4581 lakos. Az

alföld sem oly néptelen tehát, mint közönségesen hiszik. Nagyok itt a határok a felföldhöz képest, de ép úgy népesek a községek is.

Kérdem, arányban áll-e gyárparunk a fölidézett országokéhoz, népesség tekintetében? Mit fogunk felelni, ha Északamerika óriás iparát és népességét a miénkkel összehasonlítjuk? A legnépesebb vidéken Kolumbiában egy angol □ mértföldre 1033 lélek esik, az azután legnépesebb két egyesületi államban 137 és nem egészen 123, négy államban 50—80 lélek, a többiben hasonlíthatlanul kevesebb, hat államban pedig egy lélek sem jut egy □ mértföldre. Mi lenne Északamerika gép- s gőzerő használata nélkül? Hová jutott volna a mi gazdálkodási s iparrendszerünk mellett?

Nem mondom én, hogy mindenféle gyárakkal számítás nélkül tegyünk kísérletet, mert azokat a vidékhez kell alkalmaznunk. Így az alföld üveg, vas s a t. gyártásra természetesen nem alkalmas; de viszont itt lenne a cukor, olaj, bőr, posztó s a t. gyártás hazája, hol a nyerstermékek bőségben kiálíthatók; föltéve, hogy a vidéken a gyártáshoz megkivántató fa, kőszén s a t. illendő áron s kellő bőségben megszerezhető, s úgy a szükségletek beszerzésére, valamint a gyári cikkek elszállítására jutalmas közlekedési eszközök léteznek; fogyasztó piacokra számíthatunk s a t. Ily páratlan pont — miként alább látandjuk, — Szeged város, mely kedvező fekvésénél

fogva arra van hivatva, hogy idővel Magyarország Manchestere legyen.

Megismerem, hogy ha valamely gazdászattal foglalkozó ország több értékű nyersterméket ad el a külföldnek, mint amily értékű iparcikkeket vásárol, annak kereskedelmi mérlege kedvező lehet, és hogy a honi ipar hiányát nem fogja érezni; de kérdem, honi ipar hiányában nem örökké ingadozik-e nyersterméceink ára? A roppant s a nép legalsóbb rétegeig elhatott fényűzés mellett, nem állott-e be s nem fog-e naponkint még inkább beállani azon állapot, hogy több értékű iparcikkeket fogyasztunk, mint amennyi nyersterméket eladunk? Lehet-e a bajon másképp segitenünk, mint virágzó honi ipar által? Ez esetben az átkunkká lett fényűzés áldássá válnék.

Azért minden jó magyar ember, ki előtt hazája s utódai jövője szent, teljes erejével járuljon honi iparunk fölvirágoztatásához; azt pedig egyedül úgy eszközölheti biztosan, ha széptehetségű gyermekeit jeles s a külföldiekkel versenyzésre képes iparosokká képezti.

A világ jelen állásában honi iparunk védelmére védvámokról álmodozni nem lehet. Az angol s francia nemzetek iparukat a versenytől többé nem féltvén, kierőszakolják a szabadkereskedést. Hogy magunkat legalább jövendőre jármuk alól fölszabadítsuk, teljesen kiképzett s elégséges számú kézmű- és gyáriparosostályt kell teremtenünk.

Nem kell aggódnunk azon, hogy így nagyon is anyagiakká válunk. A tudományoknak is meglesznek munkásai, kik a közszellemet, a tudományok becsülését, páratlan nyelvünket s nemzeti érzelmeinket föl fogják tartani. Hányszor tapasztaltunk iparosainknál lángoló hazafiságot? Nem kell képzelnünk, hogy a dolgozó néposztály minden finomabb érzés nélkül van. A munka csak nemesít, nem erköletelenít.

Igaz, hogy a magyar most bizonyos fásultságban szenved, egyetmást kívánna előbb megadatni magának, mielőtt munkához fogjon; de kérdem, egyenlő adózási rendszer mellett, ugyanazon területen, mi különbség lesz a tudományos gazda és a tudatlan között? Az első, ha súlyosnak találandja is a terhet, becsületesen megfog élni és megis takarít valamit, míg a másik elpusztul. A polgárok képessége a nemzet legbecsesebb kincse. A képesség minden, a legrosszabb körülmények közt is mindig fölötte hasznos, és soha nem káros. Az oly ember vagy nemzet, mely tehetségei kifejtését elhanyagolja s az Isten áldásával visszaél, sorsát megérdemlette.

Kissé hosszadalmas bevezetésünk után vizsgáljuk meg Szeged városát helyrajzi s egyéb tekintetben, és tapasztalandjuk, hogy a jó természet e várost minden jótéteményével megajándékozta, s minden kellé-

kekkel fölruházta, hogy az alföldi ipar- s kereskedelem főpontjává legyen; de e nagy jövődö utóéréseért eddigelé semmi, vagy igen kevés történt.

E város a Marosnak, Erdély főfolyójának a Tiszába szakadásánál fekszik. Derék, hajókázható két folyó, melyek már magukban Szeged szebb jövőjének biztos zálogai. A Maros balpartján fekszik a Bánság, Magyarország Kanaánja, Csanád, Perjámos, Pécska, Uj-Arad s a t. főrakodóhelyekkel; jobbpártján Makó, Csanád s Arad megyéknek dús vidékeivel; a Tisza balpartján Hód-Mező-Vásárhely, a folyótól egy órányira. A Tisza bal- s jobbpártjain Szentes, Csongrád nagyhatáru s termékeny földü nagy mezővárosaink. A felső Tiszán s Maroson szállítják a sok épület- és tűzifát, deszkát, zsendelyt, söt. A Száváról s Dráváról is tömérdek mennyiségü tűzifa szállítatik. A körisfa és bikfa öle középszámitással 11—12 pfrt, cserfa 10 frt, tölgyfa 6 frt 10 kr. — 8 frt, füzfa és nyárfa 4—7 frt p. A szegedi hajók a Ferencsatornán keresztül Györbe, Bécsbe szállítván a gabnafélet, visszajövet épületi s mészkövel rakodhatnak meg Visegrád tájékan, vagy köszénnel Mohácsnál. Köszenet mostanig csak a Jordánféle gőzmalom és a tiszamenti kovácsok használnak, azért szállításával egyetlen vállalkozó foglalkozik. Ugy hallom, hogy nagyobb mennyiségben mázsája helyben 44—46 kr. p. Hiszem, hogy ha nagymennyiségü gyáraink lennének s így a szállítók közt verseny támadna, a ké-

nyelmes szállítás, nem nagy távolság, s a gazdag-tartalmu bányák tekintetéből, a köszén még jutalmasabb áron is volna kapható.

A legközelebbi hírlapokból is tudjuk, hogy a Dunán és mellékfolyóin járó 738 evezős hajóból, — amennyi hihetőleg a biztosítási-egyletek jegyzőkönyveiben foglaltatik — Szegedre legtöbb, vagyis 209 hajó esik, mit a kedvező helyzetnek, az épületi anyagok bőségének, s közönségesen ismert jó hajókészítőinek kell tulajdonítanunk. Ezeken kívül a gőzhajózási-társulat is főállomással bír városunkban, és számos gőzessel s teherhajóval rendelkezik. A hajók ezen nagy mennyisége kereskedelmi tekintetben nagyfontosságú dolog; mert elv az, hogy minden tengerrel bíró nemzet kereskedelme hajói jósága és számával áll arányban. Ezen elvet biztosan lehet a folyókoni hajózásra is alkalmaznunk.

Az is tekintet érdemel, hogy a dűs Bácskaság Szeged szomszédságában van, és ha Szabadka egykor vasuttal lesz Szeged közelébe hozva, ez is élénkítendő kereskedését, amennyiben a vasut sohasem fogja a viziszállítással kiállhatni a versenyt; s így a termények tetemes részének szállítása a szegedi hajókat veendő igénybe.

A tiszaszaszabályozás nagyterjedelmű s dűstermékenységű vidéket mentend meg a földmívelésnek, s ez egy gyári s kereskedelmi fontossággal bíró szomszédos nagy városra nézve megbecstülhetetlen

kincsforrás. A természeti állapotában Tisza-Ujlaktól a Dunába szakadásig $159\frac{3}{4}$ mértföld hosszúságu Tisza, a célbavett s egyrészben már végre is hajtott 101 átvágással 99 mértföldre megrövidül, tehát $60\frac{3}{4}$ mértfölddel lesz rövidebb. Mennyi idő, mennyi pénz lesz ezzel is meggazdálkodva, és mennyire fog egykor a közlekedés élénkülni, ha a szabaddá vált gőzhajózás következtében, idővel magánosak is birandnak gőzhajókat; mert semmi sem bizonyosabb, mint hogy a gőzhajózáshoz oly roppant személyzet s oly nehézkes kezelés nem szükségeltetik, mint azt nálunk eddigelé hiszik. Az új nemzedék a reál s műtani tudományokban kiképeztetvén, míg mi a gőzösöket boszorkányságként esudáljuk, annak meg az lesz föltűnő, hogy a gőzerőnek oly csekély hasznát vettük.

Hogy a vízi közlekedés a vasúthoz képest oly olcsó, az onnét van, mert a vaspálya, mozdonyok, kocsik s roppant személyzete nélkül is milliókba kerül; míg a természetadta folyókon csak a jármű, és a személyzet jön számításba.

Föltételezzünk most Szegeden gőzhajógyárat; tegyük föl, hogy egykoron a Tiszának elhagyatott disztelen partjai rendbeszedve, kikötői szabályozva leendenek, és fogalmunk lesz azon élénk forgalomról, melyet Szegeden, megbeesülhetlen folyói segítségével előidézni lehetne.

És hogy e város semminek hijával ne legyen, van vasútja is, hogy a szállításra nézve a szállító

javára verseny keletkezhezzék. Vasutunknak köszönhetjük, hogy a vízi közlekedés fölakadása esetében is gyors és biztos szállítási eszközzel bírunk. Vasutunknak, és az ezzel összekötött távirdának köszönhetjük a kereskedelemre nézve oly nagyfontosságú sebes utazást s gondolatközlést.

Ha Szeged iparos várossá lenne, iparának folytonos virágzó állapotban tartására s kifejlesztésére nagy befolyással birna azon körülmény is, hogy maga Szeged 63,000 lakossal bir, mely idővel mindig népesebb lesz; a lakosság legalsóbb osztálya is finom posztó ruhában, a nővilág pedig selyemben szeret járni, s az urirend élvezetétől nem idegen. Itt van Szabadba ötven s néhány ezer lakosával, Hód-Mező-Vásárhely, Szentés, Makó, Csongrád s a t. legnépesebb városaink, melyek már magukban ropant fogyasztást biztosítanak. S föltéve, hogy gyár- s kézműiparunk főleg helyi s vidékbeli nyerstermék-ekre lenne alapítva, az ily gyártmánynak egész Tisza mentében, sőt nagy vizálláskor még a mellékfolyók sok pontjain is találnánk piacot; mert kivált a saját nyerstermékeinket földolgozó külföldi iparos, legkedvezőbb esetben is vasuton szállíthatná áruit, s így a sokkal olcsóbb vízi közlekedés mellett győzelmesen kiállanánk a versenyt. Hát még az aldunai tartományok minő piacul szolgálnának, ha korábban fölébredtünk, s magunkat iparosokká kiképeztük volna. — Anyagunk, jó közlekedési eszközünk van, csak kellő képzettségünk nincsen.

Mi a város fekvését illeti: Szeged a Tisza jobbpartján fekszik. Nem tudom, vajjon nem lehetett volna-e a vasúttársaságnak rakodóhelyül a vasuti töltéshez közelebb fekvő téreket kijelölni; az mindenestre baj, hogy a vashidon aluli tiszapart nagy kiterjedésben el van a társaság részére foglalva; holott az ily fontos térek a város növekedésére, gyárak építésére szolgálhatnának. No de mind emellett is van még Szegeden elég telek, úgy a Tisza balpartján fekvő, s a város birtokához tartozó Uj-Szegeden elég tiszapart, csak vállalkozó legyen.

A város határa $13 \frac{9}{10}$ □ mértföld, vagyis 185,333 1200 □ öles hold; ebből a városnak mint községnek magánbirtoka tesz 84,626 holdat, minthogy a gyeplegelő egészen a város tulajdona; a magánosak birtoka tesz 100,707 holdat. A város főnebbi birtokain kívül a város határán tul Uj-Szegeden, Tápén, Kis-Teleken mint földesur bir még 11,182 holdat, s így összes majorsági birtoka tesz 95,808 holdat; melyben mindazáltal a Tisza medre is befoglaltatik 1078 $\frac{1002}{1200}$ holddal, úgy a határban lévő több rendbeli terméketlen tér is. A város e birtoka 164 darabban fekszik. Egy holdon alul van 19 darab; egy holdtól bezárólag 10 holdig 54 darab; 11—20 holdig 18 darab; 21—30 holdig 14 darab; 31—50 holdig 13 darab; 50—100 holdig 10 darab; 100—500 holdig 20 darab; 500—1000 holdig 6 darab; 1000—2000 holdig 4 darab; 2000—3000 holdig 2 darab;

ezekon kívül vannak 4953, 7042, $19,247^{327}/_{1200}$, $41,697^{1028}/_{1200}$ holdat tevő birtokai négy külön darabban. A város összes birtokaiból mintegy 19,000 hold néhány év előtt 9—10 évi haszonbérbe adatott; mely haszonbérek egyrésze, különösen az ujszegedi birtokra nézve, 1860-ik évben fog kitelni. A szegedi határ községi birtokának legtetemesebb része közlegelőül szolgált; midőn azonban a város képviselői államkölsön fejében a községi vagyomból 600,000 pfrtot megajánlottak, számos szegedi gazda társágba állott, s a város helyett eme roppant összeg öt év alatti lefizetését aként vállalták magukra, hogy a város ennek fejében 12,000 holdat a közlegelőből szabadon választva 30 évi haszonbérképen nekik kihasíttatni enged. Ezenkívül mindazon szegedi határbeli legelőtereket, melyek az érintett 9—10 éves haszonbérékbe foglalva nem valának, öt évig ingyen átengedte a többi lakosoktól legelő-bérszedési joggal; öt év után pedig, midőn t. i. már az államkölsönt lefizették, a hátralevő 25 év tartamára tartozni fognak eme legelőért 20000 pft évi haszonbért fizetni.

A vállalkozók a haszonbéri javak egyrésztét ugyancsak 30 évre ismét alhaszonbérbe adták. Az első bérlőknek a föld holdja választva 50 pfrtba került, ők pedig adták ki belőle sokkal drágábban, s mint mondják, sokkal olcsóbban is, kivált az egyedül szőlőnek való futóhomokból, de a bérlők mindenesetre nyereségre számítanak.

Minthogy az egész haszonbéri összeget öt év alatt kellett lefizetni, a város a bérlőket, ezek pedig az albérlőket szoritották úgy, hogy ez utóbbiak ellen a bérlőtársaság évenként mintegy háromezer pört folytatott. A bérlők most is tartoznak mintegy százezer forinttal; de ismét az albérlőkön kétannyi követelésök is van. Minden jelenség arra mutat, hogy az idők mostohasága által igen sujtott bérlők, de főleg az albérlők, a hátralevő 25 év alatt nem csak teljesen kármentesítve lesznek, de hasznuk is leend.

A nagy közönség fájlalja a marha-, főleg a birkatartásnak a főnebbi körülmények okozta megszorítását; ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a közlegelőből 12,000 hold mivvelés alá vétetett, következésképen a termelés szaporodott, másrészt a legelőbért is igen mérsékeltnek mondják, t. i. egy szarvasmarhától 1 pforintnak, csakhogy az őrzés van sok nehézséggel s költséggel összekötve: egészben véve a várost ezen haszonbér miatt valami különös baj nem érte azért sem, mert a bérlétekből háramlandó haszon elvégre is helybelieké leend; a város pedig 20,000 pfrt évenkénti jövedelmet nyert, melylyel eddig nem birt; sőt az államkötelezvények által a város tőkéje megnövekedett, csakhogy fájdalom a város kénytelen volt eme kötelezvények egy részét tartozásai végett eladni.

Ujabb időben a városra nevezetes terhek hárultak. Az illető előljárók a vasuti társaságnak min-

den szükséges földterületet ingyen megajánlottak, és emiatt a város saját nevezetes birtokrészeinek átengedésén fölül, a magánosok javainak kisajátítása fejében 107,000 pfrtot kénytelenítettett fizetni, s ennek törlesztésére államkötelezvényeit elidegeníteni, mi a városra nézve igen nagy kár.

A városnak községi ingó s ingatlan javai 6,233,368 pfrtra becsültettek, terhei pedig 305,736 pfrtra rugnak.

A város közjövödelmét mintegy 210,000 pfrtra lehet tenni, de terhei oly tetemesek, hogy ez összeg a közszükséget nem fődözi; azért minden egyenes adóforint után $\frac{1}{4}$ forint városi pótlék is fizettetik. Csak a tanodákra évenként 33,119 pfrt 38 krt fizet a város; évi adója tesz 28,543 frtot; a tisztviselők és szolgák fizetése fölrug 44,361 frtra; a nyugdíjak összege 9082 pfrtra; a kövezet évenként többbe kerül 20,000 pfrtnál; és ki tudna mindent előszámlálni, ami ily roppant s annyira elhanyagolt városban sürgősegettik.

A városi összeírás szerint találtatik 2759 földbirtokos; 1234 iparüző; ezek közül azonban a pesti iparkamra pénztárába csak 758 fizet, s így ennyit gondolok jogosított iperüzőnek; 193 kereskedő; 344 hajós és halász; 4767 napszámos; 644 gazdasági segédmunkás; 1123 iparüzleti segéd; 135 kereskedősegéd; 2304 ház- és járadék-birtokos; 4121 mindenféle szolgálja; 2959 14 éven fölülly oly ifju, ki nem családfő.

Mi a gazdaságot illeti, azt kivétel nélkül a régi modorban üzik. Gazdasági gépek nem használhatnának. Szeged határának körülbelől csak 40-ed része fekete föld, a többi jobb-roszabb minőségű homok; mondják azonban, hogy a terméketlennek látszó futóhomokban is díszlik a szőlő és gyümölcsfa. Egyetlen birtokosról hallottam, hogy 1200 hold homokföldet bír; néhányan vannak, kik 600 holdtól lefelé egy pár száz holdnak birtokosai. Különben a hafár apró birtokokra van fölosztva úgy, hogy számos család tanyai birtoka jövedelméből meg sem élhet. A földarabolttságot hozzák föl sokan mentségül a gazdasági-gépek nem használásának igazolására. Nem vagyok szakértő, s így elő nem sorolhatom azon kétségen kívül létező gépeket, melyek a kis gazdaságban is haszonnal alkalmazhatók; de hogy a nagyobb- s középszerű birtokosok, legalább társulatilag gépeket nem használnak, hanem ahelyett, munka idején, méreg drága napszámosokkal gazdálkodnak, azt keleti egykedvűségünknek tulajdonítom.

A város birtokai haszonbérben vannak; házilag csak az erdők kezeltetnek. A közlegelőből kihatott 12,000 holdat mintegy 300 bérlő és körülbelől 600 albérlő bírja. Az utóbbiak közt több bérlő is van, kik albérletre vállalkoztak.

Az iparra nézve kevés örvendetést mondhatunk. Gyáripárt Felmayér Antal ur üz 40—80 segédmunkással. Festőgyára lóerővel működik, s jó

hirneve az ország határán túl is elterjedt. Azoknak, kik kétségbe vonják, hogy Szegeden gyáripar létezhetik, a nevezett festőgyárt hozom föl cáfolatul. A festőgyárnak ott van természetes vidéke, hol kender s lenipar van, s a szövőgyárak a festőgyár közelében léteznek. Felmayer ur a nyers vásznat külföldről kapja, a festéket szintugy, Segédei kivált kezdetben, tudom külföldiek valának, kiket csak kedvező föltételek alatt lehetett ide édesgetnie; de mert gondos atyja a fölsőbb tanodákat végzett fiát iparosnak képezette, s kitünő tehetségénél fogva a szakmájabeliekkel sikerrel versenyezhetett, gyára fölvirágzott, s ő mellette meg is gazdagodott. Most ugyhiszem — az ily festőgyárak emelkedőben nem lehetnek, miután az előhaladt fénytűzés miatt még a szolgálók is selyem- és patyolatruhában szeretnének járni, s a szerény kék vászon kimegy divatból. Az eféle festőgyár bár idegen gyártmányt alakít át, hasznos a hazára annyiban, mennyiben az értékfölsőleg a hazában marad forgalomban; de mennyivel hasznosabbak az oly gyárak, melyek hazai nyersanyagot dolgoznak föl. — És ha szakismeret s jó számítás mellett a festőgyár is jó vidékre talált városunkban; mért kételkedünk, hogy az itthonos gyáripar méginkább fölvirágoznék. —

Itthonos iparágnak tartom többi közt a bőrgyártást; mely tüzelőt sem igényel és első szükségű cikk. Nyersbőr helyben s a közelfekvő nagy köz-

ségekből fölösleges mennyiségben kerül, miként ezen állításomat a vasuti nagy kivitel igazolja.

Jelenleg cipészem állítása szerint egyszerű fényesíteni való bőrt (Wichsledert) sem készítenek Szegeden; fénymázos (Lackleder) bőrről, oroszbagariáról s a t. szó sincs; innét van azután, hogy a túllünk kivitt nyersbőr, mint külföldi iparcikk, több kereskedő kezén által jut cipészeink kezébe, kik ez ok miatt a külföldihez képest csak drága lábbelit képesek kiállítani.

Hát a kesztyűbőrgyártásban mi gátol bennünket, midőn ahoz való bőrünk bőségben van? A képzettség hiány, mely miatt milliók a külföldre folynak.

Itthonos iparág a kalapgyártás is, melyhez minden megkivántató eszközzel bírunk; de gyárosaink s a vevő közönség hazaszerte egyenlőn elkorcsosodtak úgy, hogy kalaposaink többnyire francia gyártmány nyál üznek kereskedést, sőt gyakran saját gyártmányukba külföldi bélyeget kénytelenek ragasztani, hogy a közönség idegen iparcikk gyanánt megvegye. Láttam szép szegedi gyártmányt Lemle urnál, s midőn a boltjában találtató külföldi cikkek miatt szemrehányást tevék, mentségül a közönségnek a hazai gyártmány iránti elfogultságát hozta föl. A közönség kétségen kívül a külföldi gyártmány jobb minőségét s jutányosabb árát ho-

zandja föl; ami ha igaz, iparosaink képzettséghiányának lehet következménye.

Mit mondjak az elhírhedt szegedi szappangyártásról? Az is hanyatló félben van; sőt ezen nevezetes iparágat gyárilag nem is üzték soha. Aki elgondolja, mily nagyfontosságú az oly iparcikk gyártása a hazára, a vidékre nézve, mely utósó alakjában, fogyasztásra készen adatik át a forgalomnak, az méltán fogja sajnálni a szappangyártás elhanyagolását, mely által a földmivelés igen elmozdítottatik; mert disznózsirból készül a szappan, a disznóhizlaláshoz ismét nagymennyiségű földmivelési természetmény szükséges. Nagy szerencse bármely községre, ha bizonyos iparágra nézve kereskedelmi hirre kapott. Sajnos, hogy senki sem gondolt a szappanhamisítók megbüntetésére, kik a szegedi szappan hitelét aláásták, mint egykor a hegyaljai borokkal történt.

Nagy haszonnal működik, mint mondják, a nemrég keletkezett gőzmalom is. Nem régen volt, hogy a bánáti termesztő a saját buzájából készített lisztet drága pénzért a külföldről kapta. Talán mégis eljutunk odáig, hogy ezen adótól teljesen megszabadulunk. Gőzmalomunkra nézve csak az lenne kívánatos, hogy a tulajdonos körünkben telepednék le, és szép nyeresége itt jönne forgalomba.

Hire jár, hogy egy más vállalkozó is gőzmalomot és olajgyárat szándékozik építtetni, s e célra a felket

is megvette, és ami földolog, városunkban kíván megtelepedni.

Nem titkolhatom, hogy mindig kancsal szemmel néztem azon országvilág-vizhajtotta bevándorlókat, kik némely túlnépes németországi államból hozzánk menekültek. Csenevész faj, alig van remény hozzá, hogy köztünk kiéptüljenek; de kiképzett gyárosokat, kézműveseket, ha megtelepedni jönnek hozzánk, mindig nyílt karokkal fogadnék. Az ily bevándorlók által virágzott föl Anglia, Holland, Észak-amerika ipara. Hogy városunk az ily bevándorlósokkal sokat nyerne, bizonyítja azon tény, hogy legjelesebb polgáraink tetemes része külföldi bevándorlottaknak testestől lelkestől megmagyarosodott sarjadékai.

Beismerem, hogy szakértő nem vagyok, s ezokból megengedem, hogy nézetemben hibázhatom; de még sem állhatom meg, hogy a gyáripar némely fajait elő ne soroljam, melyeknek nézetem szerint Szeged természetes hazája. Ilyennek tartom a cukorgyártást. Szeged mint láttuk, tüzelővel bőségesen s kifogyhatlanul el van látva; a boldog Bánság, Csánád, Arad, Csongrád, Bács megyék a cukorrépa-termesztésre hihetőleg az egész birodalomban legalkalmasabbak; a Tisza, Maros folyók és számos hajóink az olcsó szállítást, Szeged, ugy a Tisza és Maros mentén, valamint a vasut mellett fekvő igen népes községeink pedig a fogyasztást biztosítják.

Azt sem látom rendén levőnek, hogy a repcét külföldre adjuk el, az olajat pedig drága pénzen vegyünk. Az olajgyártás nem boszorkányság.

Aki az alföldi népet, kivált ünnepnapokon figyelmesen vizsgálta, tapasztalhatta, hogy finom posztóruhában szeret járni; azért meg nem foghatom, mért ne virágozhatnának Szegeden posztógyárak. Minden helyben van: nyers anyag, fogyasztó közönség, és mégis kételkedünk.

A kezdet, igaz sok nehézséggel jár; mert minden új gyárba nagy tőkét kell befektetnünk; míg a régi gyárak tulajdonosai már csak az időnkint előforduló javítási és a kiállítási költségeket veszik tekintetbe, s ez okból az új gyárossal könnyen versenyezhetnek, sőt többnyire világos veszteségökkel is versenyezni szoknak, hogy a térről leszorithassák; ámde ily nehézséggel minden üzletnél meg kell küzdenünk. A kézművesnek is céhbe kell állnia, s magát sok költséggel letelepítenie. Mindezek csak futólagos akadályok, s utójára is a nagyobb képzettség, az anyag olcsósága, az olcsóbb és gyorsabb szállítás, s a mindig biztos fogyasztó közönség birandanak döntő súlyjal. A gyáripar életkérdése az, hogy mindig biztos belföldi fogyasztásra legyen alapítva; mert a népesség a természet rendén szaporodik; a nép izlése finomul, s így igényei szaporodtával az iparcikkek egyre keresettebbekké válnak.

Figyelmet érdemlő körülmény Szegedre nézve

az, hogy a befejezésükhez közeledő vasutmunkálások, úgy a Tiszaszabályozás megszüntével a napszámosok száma tetemesen fog növekedni; sőt azt is bizonyosnak hiszem, hogy a vidéki napszámosok egy része itt fog megtelepedni.

Midőn a kellő népesség hiánya szempontjából fölhozni szokott ellenvetéseket hallom, szemem a Tiszára járó néptömegben akad meg. Tudva levő dolog, hogy Szegednek egyetlen iható vize a Tiszavíz, melyért a messze kiterjedt város lakosai, főleg a nőcselédség szakadatlanul tömegesen szokott járni. Ha a város minden szükséges pontjai gépezet által láttatnának el Tiszavizzel, annyi embererő lenne ez által meggazdálkodva, mennyit Szegednek legvirágzóbb gyáripára sem igényelne. Szükséges volna ez a tűz elleni biztonság tekintetéből is; mert kivált nagy szárazság idején a vízhiány igen érezhető. De leginkább igényli a Tiszáhozi néphullámnak megszüntét a közerkölcsiség. Fajdalommal jegyzem föl, hogy talán az egész hazában oly romlott nőcselédség nem létezik; és ennek csaknem egyedüli oka a tiszavizhordás. A szülők leányaikat, a gazdák cselédeiket a nagy távolság miatt nem ellenőrizhetvén, ez alkalommal válnak dologtalanokká; pletykáznak; elbeszélnek kalandjaikat; összejön az erényes az elvetemültebbel s a rágalý veszélyesen terjed; a katonák és mindazok, kiknek azt tenni kedvök telik, itt állnak lesben. A cseléd tartók élete

vértanuság s a tömeg erkölese veszélyesen sülyed; pedig igaza van koszorus költőknek, hogy minden ország támasza, talpköve a tiszta erköles, mely, ha megvész, Róma ledől, s rabigába görbed. A köz-nép a nemzet teste; szomorító állapot, ha a test fekélyes.

Megdöböntő azon hazai tapasztalat, hogy a tiszta erényéről egykoron elhírhedt s arra oly méltán büszke magyar nemzet ösi jelleméből sokat vesztett. A példás házasságok, kivált a fölsőbb osztályoknál gyérülnek; a ledérség naponta itthonosabbá kezd lenni. A roszt példa kihat a népre is, s ennek rendes következménye a könnyelműség, munkátlan-ság, tivornyázás, pazarlás és a társadalmi bűnök egész sora. Tény, hogy a ledér egyéniségek rendre pusztulnak; a családi erényeikre büszke nemzetségek ellenben föntartják magukat. Ugy látszik, hogy a polgárisodás áldásában minél kevesebbet részesültünk, mert iparos nemzetté nem váltunk; de átkai-ban bő részünk van. Munka az erény öre, és csak azon fajnak van jövendője, mely erényes és szorgalmas.

Térjünk vissza a szegedi ipar ismertetéséhez.

A népösszeírás szerint van 1234 kézművesünk; nem tagadhatjuk, hogy némelyik kézművesünk bármely kényes követelést is képes kielégíteni; egészben véve azonban a kézműipart virágzóznak nem mondhatjuk. Mondják, hogy a közel mult idő-

kig a ezizmadia-, szücs- és szürszabó-mesterségek legjutalmazóbbak voltak, amennyiben a fogyasztó közönséget a köznép képezte; de aminő arányban hódol a köznép a fényüzésnek, és szürposztó helyett finom posztóruhát szeret viselni, oly arányban hanyatlik a szürszabó- és szücs-mesterség is. Ami pedig a finomabb mesterségeket illeti, ezeknek főakadálya a gyárak távolsága s a kelme drágasága; mert azt másod-harmadkézből vévén, a gyár közelében létező s első kézből vevő kézművesekkel ki nem állhatják a versenyt. A módosabb osztályok a gyors és olcsó vasuti közlekedés mellett olcsóbb s jobb vidéki kézművel látják el magukat; vásárok alkalmával pedig a gyárvidéki kézművesek elárasztják cikkeikkel a gyarmatvárosokat. Ha városunkban vidéktünkhöz alkalmazott gyárak keletkeznének, némely mesterségek fölvirágzását mindenesetre eredményeznék; így például a jeles bőrgyárak a esizmadia-, cipész-, szijgyártómesterségekre; posztógyárak a szabómesterségre jótékonyan hatnának; mert a mostanihoz hasonló nyereség mellett áruikat olcsóbban kiállithatnák; a vidéki kézműveket kiszorítnák; sőt a szegedi kézműveket messze vidéken jó hirbe hozhatnák.

A kézműipar fölvirágzására állandó fogyasztó közönség szükséges. Szeged már magában is nagy fogyasztó község; hát a tizza- s marosmenti városok, s vasut esetében Szabadka? Csakhogy a közönség ismét minél jobb s minél olcsóbb árukat igényel,

mely igényeknek kézműveseink csak gyárak keletkezése, s így a kelme olcsósága esetében felelhetnek meg.

Említést érdemel a hajókészítés is, melyben a szegediek föltünő ügyességet tanusítanak; csakhogy itt egyedül a more patrio hajókészítésről van szó, mivelhogy nálunk még a deszkát is gépezet nélkül szabad kézzel készítik. Fűrész-, gyalu-, hajógyárakról még nem is álmodozunk; holott a munkáskéz hiánya miatt egyre panaszkodunk.

Nem tehetek róla, de nem tudok megszabadulni azon eszmétől, hogy Szeged csak mint iparváros válhatik tekintélyessé. Határa nagy ugyan, de sokkal mostohább, semhogy a mezőgazdaságot terén a tiszántuli vidékkel versenyezhetnénk. Eljön egykor azon idő is, midőn a sok apró birtokosok eperfaültetésre, selyemtenyésztésre adandják fejökét, mire homokjaink különösen alkalmasak, és e tekintetben is megszabadulunk a külföld járma alól.

A kereskedést illetőleg, nem veszem számba a külföldi iparcikkekkal üzött kereskedést. Hasznos lehet az egyeseknek; de nemzetgazdasági szempontból véve, az egészre nézve nem vigasztaló. Ami hazai kereskedésünket illeti, hajóink gabnafélét, tengerit, sőt szállítanak majd a Dunán fölfelé Győrbe, Bécsbe, majd a Száván Sziszekre. A felső Tiszán, ha szükségeltetik, szintugy gabnaféle szállítatik, a vasúton pedig gabnanemű, gyapju, nyersbőrök, szap-

pan, tollu, paprika, sertés és szarvasmarha. Vas-
uton merő iparcikkeket kapunk; hajóink pedig
fával, kövel, kőszénnel rakodva térnek vissza.

Nem kell képzelnünk, mintha kereskedésünk
hajóink számával állana arányban; mert ezek tete-
mes részben idegen kereskedők áruit is szállítják,
s ekkor csak a szállítási bér marad a szegediek
kezében, ámbár ez sem megvetendő.

A budai helytartósági-osztály azon rendelete,
hogy a budai oldalon bizonyos meghatározott vona-
lon a hajóknak lovakkali vontatása megtiltatott, s e
helyett gőzhajóval kell vontattatniok, nagy aggoda-
lomba ejtette a szegedieket; mert a gőzhajótársulatnak
mint versenyző félnek befolyása alá vették, s a szál-
lítási bér nevezetes részét kellene a társulatnak át-
engedniök; de ami földolog, partihajóink nem oly
szerkezetűek, hogy a gőzhajók rendes vonalán a
hullámokat kiállhassák, s ezekből a biztosítótársula-
tok vagy épen nem, vagy csak igen fölemelt áron
vállalhatják el a biztosítást. Ez hazai fontosságu ügy;
mert a vontatóhajók mintegy husz száztólival ol-
csóbban szállítanak a gőzhajótársulatnál, s így ezen
hajók versenyének megszünte az eladó és vevő
közönséget egyiránt sujtaná. Sokan úgy vélekednek,
hogy legegyszerűbb lesz, ha a hajóbirtokosok oly
szerkezetű kis gőzöst tartanak, mely csekélyebb víz-
ben, s a part közelében is járhat, s ezáltal hajóink-
nak mind függetlensége, mind biztossága meglenne

örizve. Itt az idő, hogy gőzhajókról s hajógyárról
gondolkozzunk.

Midőn legfontosabb korkérdéseinkhez hozzá-
szólok, nem oktatási viszketegből teszem azt. Senki
sines nálamnál jobban meggyőződve, hogy váro-
sunk gazdaszata, ipara s kereskedelme fölvirág-
zását, csak ezen szakmákban jártas, a helyi, vi-
déki, hazai, sőt világkereskedelmi viszonyokat ala-
posan ismerő férfiak eszközölhetik. Egyedüli célom
eszmeébresztés volt. Ugy vagyok meggyőződve, hogy
ha valakinek nézeteit alaptalanoknak találjuk is, de
ha azok a helyes nézetek megfogalmazására alkalmat
szolgáltattak, haszontalanok mégsem valának.

Minden eddig elősorolt és még egyéb létező
bajokon csak okszerű egyesülés által segíthetünk.
Mindig emlékezetünkben legyen, hogy a sok kis erő
okosan egyesítve csudákat mivel; ellenben a legna-
gyobb erő is megoszolva hatástalanná válik. Gondol-
juk meg, hogy a tenger is cseppekből áll. Nincs az
a hatalmas egyéniség, ki annyi erőt lenne képes
kifejteni, mint egy jóra való egyetértő község; pedig
anélkül, hogy az egyesek önmaguk és családjaik
iránti kötelességeiket megsértene. Sohasem kívánok
embertársamtól egyebet, mint hogy önérdékében cse-
lekedjék; hanem az önhasznosság fogalma körüli
nézeteink lehetnek eltérők. Vannak emberek, kik az

önhasznosságot úgy gyakorolják, hogy élreverik pénzöket, és gyakran koplalnak mellette; fosztogatják vagyonuk szaporítása végett embertársaikat, és nem tesznek a társadalomért semmit. Az ily ember nem társaséletre való; szeretném az ily döréket magános szigetre száműzni, hogy ott háborítatlanul számitgathatnék arányaikat. Az értelmes embernek azon alapos meggyőződést kell ápolnia, hogy amit a társadalomért okszerűen teszünk, azt önmagunkért, vagy a jövődőségért tesszük. Ugy-e boldogság lagnunk oly községben, melynek ügyei kellő rendben vannak; melyben a képzett és szorgalmas polgár gazdaszata, ipara vagy kereskedelme üzésében segélyforrást talál; utcái tiszták, egészségesek; a személy-s vagyonbiztonság jó lábón áll s a t. Midőn tehát az egyes polgár ezen társadalmi célok elérése végett vagyonának egy kis részét fölládozza, nem önérdékében cselekszik-e? Valóban minden jó, mit a községért teszünk, ránk háramlik vissza. Különösen szent kötelessége minden nemzedéknek, hogy az utókort készítse elő; hogy ez az emberiség rendeltetéséhez, t. i. a közboldogsághoz közelebb vezetessék. Ha mi az ohajtott eredményt nem fognánk is egész nagyszerűségében megérni, majd részesülend-nek az általunk elhintett magvak gyümölcsében utódaink. Hitvány ember az, ki csak azért nem ültet fát, mert nincs reménye, hogy élvezendi gyümölcsét. Mi lett volna az emberiségből ily oktan önzés mellett?

És mi vált volna belőle, ha az emberek önérdekeiket fölfogták, és saját hasznukra törekedtek volna?

Nemzetünk hitkövetétől, gróf Széchényi István-tól tanultuk, hogy minden vállalat kiviteléhez kettő kívántatik: ész és pénz. Hogy az új nemzedéket jeles reál, gazdasági, ipar- s kereskedelmi tanodák által ki lehet képezniük, mindnyájan tudjuk; hanem miként tegyünk mi is, a tanodát már nem látogatható fölnöttek hasznos ismeretekre szert, és ha azokkal bírnak, hol vegyünk pénzt, hogy azokat életbe léptessük? Ez lenne a megoldandó kérdés.

Hogy kellő ismeretekre szert teheszünk és pénzünk is legyen, gazdasági, kereskedelmi és iparegyletet kell alakítanunk, mely mind a három üzlet férfiaiból legyen szervezve. Legcélszerűbb lenne, ha az egyesület a gazdaságot, ipart és kereskedelmet egyenlő buzgósággal gyámolítná, mert hiszen mindhárom üzlet ugyanazon szervezetnek alkrészei, s nincs virágzó gazdaság virágzó honi gyár- és kézműipar nélkül; nincs virágzó honi kereskedelem ama kettő nélkül; alig lehet valamelyik üzletért valamit tennünk anélkül, hogy az a többinek is hasznára ne váljék; de ha mindazáltal a felekezetest, az emberiségnek ez ősi bűne, a közérdekbeni összeforrást itt is gátolná, ám legyen csak a háztartás közös, például a helyiség, a titkárdíja s egyéb költségek, mert hiszen utójára az ily egyesülés is nagy takarékoszággal jár. Minden tag tetszése szerént beiratná magát oda a hová tartozik,

s a közös költségekből fölmaradt fölösleggel minde-
 nik osztály külön rendelkeznék. Az a nagy haszna
 mégis lenne az ily egyesülésnek, hogy mind a három
 üzlet férfiai érintkezésben lévén, egymást jó tanács-
 esal kölcsönösen gyámolíthatnák; egymás szükségén
 könnyebben segíthetnének.

Szegednek ugyan nem mulató, hanem dolgozó
 egyesületre lenne szüksége; továbbá oly gyűlére,
 hol az üzerek találkoznának, s ügyletöket végezhet-
 nék; miután azonban a keletkező félben levő Ipar-
 és kereskedelmi kaszinó — mely szintugy a
 gazdászat, ipar és kereskedelem előmozdítását irta
 föl zászlójára, — a tagok mulatságáról is kíván alap-
 szabályaiban gondoskodni, nehogy a nézetek eltérése
 miatt az ügy veszélyeztessék, ám kössük össze a
 mulatságost a hasznossal és szükségessel.

Hogy jobban megértessem, vázlatát adandom
 elő a javallott egyesületnek. Fölteszem, hogy a kiti-
 zött cél teljes fölfogása után, ezen lelkesedésre képes
 nagy város lakosai közül, a nem nagy összegre, pél-
 daul 10 frtra szabandó évi részvény mellett, számosan
 lépnének az egyesületbe. A névjegyzék kinyomatván,
 s a tagok közt kiosztatván, minden részvényes irás-
 ban adná be a választó testületre vonatkozó szavazatát,
 mivelhogy jelen viszonyaink között nem lenne kivi-
 hető, de különben sem épen szükséges, hogy a vá-
 lasztást ily nagyszámu egyesület fejenkint gyakorolja.
 A bizonyos határozott évekre megválasztott választó-

testület megalakítná az egyesület időszerinti kormányát; ezen elégséges számú kormányzótestület pedig működésbe hozná az egyesületet. Különösen a gazdaszat, ipar és kereskedelem érdekében külön választmányok léphetnének életbe, melyek föladata volna a kittizött célokhoz vezető legokszertübb módokról gondoskodni. Legcélszerübbnek tartanám, ha az egyesület a „Szegedi Híradót“ mint a gazdaszat, ipar és kereskedelem érdekében keletkezett szaklapot közlönyetül fogadná, a lap szerkesztőjét pedig titkárává megválasztaná; hogy mig egy részről a szerkesztő lapja érdekében elméleti tanulmányokkal foglalkoznék, másrészt a választmányok tollnoka, lelke levén, a tapasztalás embereivel folytonosan érintkeznék, s így magát elméletileg s gyakorlatilag kiképezvén, nagy föladatának teljesen megfelellhetne. Ime a tudományos Akadémia titkára egyszersmind szerkesztője az akadémiái folyóiratnak; a Gazdasági-egyesület titkára a gazdasági lapoknak; és ez így van helyesen. A titkár föladata igen nagy; arra sokoldalúság, lángoló hazafiság és magasabb miveltség igényeltetik. Nem kételkedem, hogy az ily választmányok kebelökből némelyeket kiküldenének, hogy majd a Gazdasági-egyesület jeles vezéreivel, majd az ipar- s kereskedelmi szakmákban megállapított híri férfiakkal értekezzenek, nehogy eltilről kezdjük a munkát, midön mások legyözvén a kezdet nehézségeit, nekünk már pályát egyengettek.

Az ily választmányi munkálatok a kormányzótestület által megállapíttatván, a közlönyben a nyilvánosságnak adatnának át, hogy a szakértő közönség ugyanazon vagy más lapban ítéletet mondjon fölöttük. Az életre való tervek így állnának meg, s a hasznos ismeretek így gyarapodnának; mert szivesen hiszem, hogy az ily gyakorlati irányu lap, mely egy életképes egyesületnek volna élő nyelve, minden jóra való szegedi és vidékbeli magyar embernek, kinek a honi gazdaszat, ipar s kereskedelem szivén fekszik, hasznos és kedvelt olvasmányává válnék.

Ki tudná azt, mennyi életrevaló eszme látna ily módon napvilágot, s mily szembetűnőleg emelkednék elhagyatott városunk és alföldünk. — Az ily derék egyesület nem elégednék meg csupa elmélettel, hanem ügyekoznék gyakorlatilag is hatni. Így például a gazdaszatra nézve első és legszükségesebb lenne egy mintagazdaság fölállítása. Erős akarat mellett ez sem lenne kivihetlen. A város uj-szegedi Királicsa nevű birtokának haszonbére 1860-ik évi őszhó 31-én telik ki, s nem lenne lehetetlen, ily célra több évre egy részbirtok bérbevévése. Semmi kétség, hogy a hatóság ily nemes célra segédkezet nyujtana, s oly kiképzett s ismert jellemű gazdatísztet, kire a mintagazdaságot bizni lehetne, találni nem nehéz. A nevezett városi birtok vagy negyedórányira fekszik a várostól, minden tanulni vágyó lakos tehát, kényelmesen meglátogathatja.

Az ipar érdekében a kézműtanulók kedvéért a vasárnapi tanodára nagy gondot kellene fordítunk, hogy a réalismeretek terjesztessenek. Az egyesület közbenjáró lehetne, hogy gazdasági, ipar és kereskedelmi tanszékek állíttassanak föl az új sarjadék kiképeztetésére; mert főleg ebben rejlik a város szebb jövője. A gazdasági osztályokat látogathatnák a képezde növendékei is, kiknek hivatásuk, hogy a köznépet, az ország kiségedáit tanítsák.

Mennyi üdvös indítvány kerülne ki az ily egyesület kebeléből a város csinosodása, biztonsága, a társasélet nemesítése tekintetében is. E tárgyak a város szebb jövőjével szoros összeköttetésben állanak, mert míg városunk pocsolya és porfészek leszen, utcái, piacai disztelenek maradnak, mulató helyei, állandó színháza s a t. nem lesznek, szóval míg a Szegedeni lakás kellemessé nem tétetik, sem a vidéki uraságok nem kapnak kedvet itteni megtelepedésre, holott a virágzó tanodák máskülönbén nagy vonzerővel bírnának a módosabb szülökre nézve; sem pedig a mesterlegények, s más a városra nézve hasznos megtelepülök nem fognak körünkbe édesgettetni. Ime mióta Pest sétányokról gondoskodik, a budai hegyek, városliget, kőbánya s a t. mind megannyi kéjtanyákul kínálkoznak, ha anyagi viszonyaink kedvezőbbek volnának, a fölsleggel bíró osztályok egészen más kedvvel telepednének ott le napjainkban, mint valaha.

Mi pedig a pénzhiányt illeti; e bajon is csak egyesületi uton segíthetünk. Nem értekezem én részvénytestületekről, minők a takarékpénztárak, hitelintézetek s a t. melyeknek többnyire azon közös hibájuk szokott lenni, hogy nyereszkesedés eszközeivé válnak, és a főcél azután a részvényeknek minél nagyobb kamatoztatása, nem pedig a közjólét szokott lenni.

Föltéve, hogy az egylet évenként bizonyos, például 5000 forint fölösleget megtakarítna, ezt a helybeli takarékpénztárba évenként letehetné, és kamatait is mindaddig tőkésítné, míg oly összegre nem növekednék, melylyel már az egyesület pénzüzetét megkezdhetné. Nem kell feledni, hogy a takarékpénztár forgalmi tőkájének ezen növekedése is jótékonyan hatna a gazdaságra, ipar és kereskedelemre. Az egyesület ugyan magánbankot nem alapíthatna, minthogy ezt törvényeink jelenleg meg nem engedik, ámde mindazon jogokat gyakorolhatná, melyeket egy nagyszerű bankárház gyakorolni szokott. Ha nagy alappal bírna: kiterjedt váltóüzletet folytathatna, s váltóinak az egész kereskedelmi világban hitelt szerezhetne, s ezáltal minden hozzá folyamodót hitelével gyámolítani képes lenne. Ha az ily egyesület minden mozdulata, annak pénzürtéke a nyilvánosság ellenörködése alatt lenne: senki sem aggódnék vele pénzüviszonyba lépni. Magától értetik, hogy az egylet forgalmi tőkáját illetőleg, semminemű gazdasági, ipar s kereskedelmi vállalatokba nem ereszkednék, részént hogy

értékét ne veszélyeztesse, részént pedig, hogy túlsúlyával az egyeseket kerba ne döntse. Csak mint az egyes vállalkozók pénzforrása felelhet meg rendeltetésének. Midőn tőkei igen megszaporodnának, amit természetesen kell várni oly intézetnél, melynek értéke nem fogy, hanem csak szaporodik, akkor miként más pénzüzetek tőkei egy részét időnként haszonhajtó ingatlanságokba, például a város diszére is szolgálandó épületekbe, rakodókba, hová kézizalogaikat elhelyezné, tiszai kikötőbe — föltéve, hogy a jogot megszerezné — sa t. fektetné; és midőn évek multával igen nagy tőkével rendelkeznék, a közjólét megalapításán kívül, a társaság tagjait is bizonyos haszonban részesíthetné; de akkor is az osztalék legnagyobb összegét meg kellene állapítania, s a tőke növelésével soha föl nem hagynia; mert hiszen, ha e tőke a csekély 10—20 frtos évi részvényekből az egyesek minden nagyobb áldozata nélkül keletkeznek, az alapítók bőven meg lennének jutalmazva azon közjóléttel, hogy ugy ök, valamint utódaik gazdaszati, ipar s kereskedelmi vállalataikban biztos segélyre számíthatnának. Bizonyos előjogot mindenestre szükséges lenne az alapítók s utódaik javára biztosítani, minden más igénylő fölött.

Nem első eset a világon, hogy egypár száz frtnyi alapítvány milliónknak lett szülőanya. Hogy azonnal milliókról nem rendelkezhetnénk az igaz, de a társadalmat nem egy emberélet szabályozza.

Ezen intézkedés, miként mondám, már a legelső takarékpénztári tőkésítés által is jétékonyan hatna a forgalomra; de teljes nagyszerűségében csak évek multával mutatkoznék.

Minthogy az egylet különböző elemekből lenne alkotva, hihetőleg megállapitná az arányt is, melyben gazdaszati célokra kölcsönözne, mivelhogy a gazdának huzamos kölcsönre s töketörlesztésre van szüksége; az iparos és kereskedő-osztály pedig, az üzlet pangása esetén, nem esnék az uzsorásoknak áldozatul; mert átadván készletét az egyestület raktáraiba, mindig kaphatna kölcsönt.

Értekezésem folytán láttuk, hogy a városnak sok apró, alig haszonvehető birtokrészei is vannak; vajjon, ha az egyestület megalakulna, s egykoron mint pénzüintézet működését megkezdené, nem lenne-e kívánatos emez apró birtokrészeket elárusítani, a tőkét pedig letenni az egylet pénztárába, honnét a város rendes kamatait biztosan huzhatná, ezen nem megvetendő pénzerő pedig az intézet forgalmi tőkéjét kivált kezdetben, a közönség nagy hasznára gyarapitná.

Nem bocsátkozom további részletekbe; az egylet tapasztalt férfiai tudni fognák, mi kívántatik a város s városunk által egy messze-vidék fölvirágzására. Mindenki azon magasztos meggyőződéssel fogjon munkához, hogy midőn Szegeden, a magyarfaj ezen ősi fészkeben, a gazdaszat, ipar és kereskedelem fölvi-

rágzásán fáradozik, közvetve fajunk jó hírnevének megalapításán munkálkodik. Ha azt ohajtjuk, hogy a világ közvéleménye velünk foglalkozzék, s a testvérnépek rólunk meg ne feledkezzenek, az érdekelt tüzletekben föl kell tűnnünk, s a miveltség s közérkölcsiség azon színvonalára emelkednünk, hogy nevünk tisztelettel említették.

Azon reményben teszem le tollamat, hogy Szeged értelmisége kigazítandja nézeteimet, ha azok hibásak; ha pedig életrealók, szavam nem fog elhangzani a pusztában.

DE BALLAGI GÉZA.

